

DR. VARGA LAJOS

A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT 1903-AS KONGRESSZUSÁNAK ELŐZMÉNYEIHEZ

A XIX. szd. utolsó negyedében kezdenek jelentkezni a kapitalizmus hanyatlásának jelei. A századfordulón bekövetkező imperializmusba való átmenet egyben a viszonylag „békés” korszak lezáródását is magával hozza. A társadalmi és politikai harcok döntően a burzsoázia és a proletariátus antagonisztikus ellentmondásában fejeződnek ki. Az Elbától keletre eső területek — elsősorban a cári Oroszország — már az imperilalizmusra jellemző, de még a polgári demokratikus feladatokkal is telítődött mozgalmi jelzik az „öröknek” vélt társadalmi nyugalom kérlelhetetlen végét. A cári Oroszország a forradalmak középpontjának országává lesz.

A finánc-tőke érdekeit szolgáló nagyhatalmi imperialista csoportosulások érdekellentétei még főleg helyi konfliktusokban és fegyverkezési hajszában fejeződik ki, de néhol már imperialista háborúban is felszínre tör. Az egyesített imperialista túlerő következtében elbukott boxerlázas — minden sikertelensége ellenére is — már felvillantja a gyarmati uralom elleni harcot, a nemzeti függetlenségért, a társadalmi haladásért.

A századfordulóra Európa, de a világ összes országában megerősödik a munkás tömegmozgalom. A sztrájkok és a sztrájkokban résztvevők száma öt év alatt megkétszereződik.¹ Minden országban megnövekszik a szakszervezeti mozgalom, a szocialista pártok tömegbefolyása, sok országban a megnyírbált választójog ellenére is, a szocialista pártok 243 parlamenti képviselővel rendelkeznek.² Az európai országokban a szocialista munkásmozgalom egyre számottevőbb és meghatározóbb politikai tényezővé válik. A kiéleződött osztályellentétekre utal a Belgiumban, ha még eredménytelenül is — százezreket mozgásba hozó politikai tömegsztrájk. Méltán állapíthatta meg Szabó Ervin, hogy — „a negyedik rend törekvései dominálnak valamennyi ország gazdasági, társadalmi és politikai harcaiban.”³

A kartellek, monopóliumok, trösztök megjelenése, a finánc-tőke kialakulása, és annak növekvő belpolitikai szerepe, az imperialista külpolitika kialakulása, a gyarmatosító politika folytatása, a kormányzás liberális és reakciós módszereinek alkalmazása, az uralkodó osztályon belüli ellentétek, a tömegek nyomorának fokozódása, a munkásosztály és a dolgozó tömegek növekvő politikai szerepe, mindez természetesen ismert a századforduló első éveiben az európai szociáldemokrata pártokban.

Az imperializmus összefüggő tudományos elemzése azonban a XX. szd. első éveiben még nem oldható meg és ennek el nem végzéséért a II. Internacionálé pártjai

¹ I. Krivoguz: Vtoroj Internacionál. Moszkva 1964. 166. old. Hét országban — USA, Olaszország, Franciaország, Anglia, Németország, Ausztria, Oroszország 1898-ban lefolyt sztrájkjaiban 720.075 volt a résztvevők száma. 1902-ben 1 364 710. Külön figyelmet érdemel, hogy a növekedés az imperializmus első nagy gazdasági válságának viszonyai között történt.

² Famunkások Szaklapja 1904 augusztus 27. A lap 13 ország szociáldemokrata képviselőinek számát közli országonkénti megoszlásban.

³ Szabó Ervin: Visszapillantás az 1902-es évi munkásmozgalomra. Szabó Ervin Válogatott írásai Bp. 1958. 53. l.

nem marasztalhatók el. De a II. Internacionálé pártjai — élén a derékhadát képező német párttal — nem tették vizsgálat tárgyává a századforduló idején bekövetkezett új jelenségeket. A korszak meg nem értése és a több évtizedig tartó „békés” korszakkal való azonosítása, ill. annak további évekre, sőt évtizedekre való perspektivikus kiterjesztése szülte a békés korszak egyébként helyes taktikájának egyetlen lehetséges és helytálló alternatívaként való további elismerését és alkalmazását. Azonban a megváltozott körülmények között már nem elégséges a munkásosztály szervezése, felvilágosítása, a tömegbefolyás szélesítése, hanem e pártok elméleti, taktikai, szervezési tevékenységének homlokterében a proletariátusnak a nagy társadalmi, forradalmi, harcokra való közvetlen felkészítésének feladata kell, hogy kerüljön. Azonban az utóbbi sokak által észlelt, de inkább csak sejtett, nem kikristályosodott feladatok megválaszolatlanul maradnak — kivéve a bolsevik pártot — az európai szociáldemokrata pártokban, s végérvényesen megmerevedik már az Engels által is bírált békés belenövési elmélet. A pártok vezetői elméleti munkásságukban inkább foglalkoznak a már megvalósult szocialista társadalom egyes kérdéseivel, de figyelmen kívül hagyják a hozzá vezető út sokrétű és bonyolult módozatainak felvetését és tisztázását. Így azután a *hogyanra*, vagyis a kapitalista társadalomnak szocialista társadalommal való felváltásának módszerére az egyetlen válasz a fejlett tőkés országokban a kapitalizmus elkerülhetetlen, szinte automatikus pusztulása, a szociáldemokrácia befolyásának állandó növekedése, a tömegek felvilágosodása, a demokratikus vívmányok szélesedése és erősödése, a megszokott osztályharcos eszközök alkalmazása maradt. Ez a felfogás a kizárólagosság szintjére emelkedik, s más módozatok felvetése a felkészítés időszakában különböző, a legtöbb esetben antimarxista értékelést kap. A századfordulón — majd az I. világháborúig terjedő években, egyre jobban mélyülő úr keletkezik az objektíve előállt történelmi helyzet, valamint a széles tömegek határozottabb fellépése és a szociáldemokrata pártok taktikája között. Az imperializmus korában immár elavulttá váló taktika egyes helyes, de több vonatkozásban konstruált tételekhez való merev ragaszkodás, a forradalmi módszerektől való félelem és a reformista, revizionista nézetek térhódítása teszik alkalmatlanná e pártokat az előállt nagy történelmi pillanatok valóban korszakalkotó forradalmi megoldására. De ugyanakkor — s ez jellemző a szociáldemokrácia megítélésének bonyolultságára és ellentmondásosságára — az adott kor több jelenségére megfelelő elemzést ad, s kétségtelen, hogy a leghaladóbb társadalmi mozgalmat képviseli és a legfélelmetesebb ellenfelét jelenti az uralkodó osztályoknak. A forradalmi proletariátus követi még a végcéljában határozottan és egyértelműen a szocialista társadalmi rendszerért küzdő, azonban nagyobb történelmi perspektívában csak békés módszerekkel és reformok útján munkálkodó, mégis az uralkodó osztályok szemében a társadalmi békét és rendszert megdönteni akaró és felforgatóknak jellemzett pártját.

Bár a 90-es években a marxizmus az uralkodó ideológia a munkásmozgalomban, de ez nem jelentette a kispolgári és egyéb elméleti tévelygések teljes felszámolását. A még meglevő nacionalizmus, anarchizmus mellett — amelyek gátolták a polgári osztályoktól való leválasztódást — erőteljesebben és sokkal veszélyesebben jelentkezett a Németországból kiindult és más országok pártjaiban is meghonosodott revizionizmus. A Bernstein féle elmélet és a Millerand-i gyakorlat állandó témái az európai munkásmozgalomnak. A revizionizmus határozott elítélésén túl azonban az európai pártok nem mennek, s a legtöbb esetben a kérdés eldöntetlenül marad, ami a revizionizmus fokozott térhódításához vezet.

A századforduló európai munkásmozgalma biztosan halad előre a szervezés, a tömegbefolyás terén, az osztályküzdelmekből is megerősödve kerül ki, s mind

nagyobb sikereket könyvelhet el magának, e fejlődésnek azonban vannak visszahúzó erői is. Mind az előbbi, mind az utóbbi hatással van a magyarországi munkástömegmozgalom alakulására és a szociáldemokrácia politikájának további kimunkálására.

Történeti irodalmunk behatóan elemezte a magyar munkásság és mozgalom kialakulásának feltételeit, sajátosságait, részletesen bemutatta e korabeli tevékenységét, s ezért ehelyütt csupán néhány általánosabb mozzanatra szorítkozunk.

Összehasonlítva a magyarországi századforduló munkásmozgalmát az európai országok mozgalmával, szembeűnő, hogy a haladó értelmiség alig játszik benne szerepet.⁴ (1905-től ez bizonyos mértékig módosul.) Közismert a forradalmi értelmiség szerepe a munkásmozgalomban. Valamennyi európai ország munkáspártjában az tapasztalható, hogy a magyarországinál lényegesen nagyobb szerepet játszott az értelmiség. A nyugat-európai országokban rohamosan megindult kapitalizálódás a munkásmozgalom sikerei, a polgári radikalizmusból való kiábrándulás, egyéni önfejlődés és vívódás, sokaknál pedig karriervágy határozza meg a munkásmozgalomhoz való meggyőződéses, őszinte, illetve érvényesülésből való csatlakozást. Az értelmiség egy részének csatlakozása a mozgalomhoz nem egyértelműen pozitív, sőt nagyon sok esetben nem is kívánatos és sokszor egyenesen káros. Kétségtelen tény, hogy sokan közülük a revizionizmus, vagy az opportunista gyakorlat hordozói, de nem kevés azoknak a száma, akik az idők során a munkásmozgalom kiemelkedő egyéniségeivé váltak. Egy harmadik csoportjuk intellektuális és egyéb okokból nem tud felemelkedni a forradalmár színvonaláig, bár ebben látják a kiutat, mégis teljesen megszabadulni a polgári hagyományoktól, értékítéletektől nem tudnak, s ingadozásuk, kételyeik miatt is az általuk szintén elítélt karrieristákkal és kétes elemekkel nem tudnak szembenézni és lebegnek e két fő értelmiségi csoport között, nemcsak a mozgalomtól terhelten, de belső ellentmondásosság miatt is. Figyelembe kell venni azt a körülményt is, hogy a mozgalomba bekerült intellektuelekre is fontos befolyást gyakorolt a tősgyökös munkásvezetők osztályharcos, ill. opportunista magatartása. (Heine, Bernstein, Braun, Gerisch — illetve Liebknecht, Mehring stb. a német munkásmozgalomban; érvényes ez az OSZDMP vonatkozásában is, s ezt tapasztaljuk más országok munkásmozgalmának történetében. A mozgalomban levő értelmiségiek frontvonala természetesen nem merev, hanem ez a nagy társadalmi fordulóktól függően változott és módosult.) Az ún. „akadémikusok” bomlasztó szerepére már Bebel is felhívta a figyelmet, s voltak is törekvések befolyásuk csökkentésére.

Az orosz munkásmozgalom kialakulásakor, de a későbbiek folyamán is, kiemelkedő szerepet játszott az értelmiség. A forradalmi munkásmozgalomhoz eljutott értelmiségiek, nagyszerű forradalmi iskolát jártak ki. Néphez való közelsége — származása ellenére is — az önkényuralom elleni forradalmi harcra vitte. A „vegyesrendű” forradalmárok, beleértve a narodnyikokat is, még hibás felfogásuk ellenére — forradalmasító hatást gyakorolnak az orosz munkásmozgalomra. Oroszországban a második és harmadik forradalmi mozgalom között (vegyesrendűek — munkásmozgalom) nem keletkezett olyan szakadék, mint Magyarországon. Az orosz munkásmozgalom egyben szerves és közvetlen folytatója a második nagy forradalmi nemzedék legjobb tradícióinak is, és közülük számosan megismerkedve a marxizmussal a munkásmozgalom vezetőivé váltak.⁵

⁴ Utalt erre Hanák Péter az MSZDP megalakulásának 75. évfordulója alkalmából rendezett tudományos tanácskozáson elhangzott előadásában. Párttörténeti Közlemények 1966. 1. sz.

⁵ Szemléltetően bizonyítja ezt a folyamatot V. V. Adoratskij egyik levele Kautskyhoz. Leírja, hogy a különböző társadalmi osztályokból és rétegekből származó haladó gondolkodású fiatal értelmiségiekre, egyetemi hallgatókra milyen hatást gyakorolt a marxista irodalom. Miután a bol-

1861 Oroszországban és 1867 Magyarországon elősegítette a kapitalizmus hatványozottabb mértékben való kibontakozását. De míg Magyarországon 67 fokozatosan elnyelte az ún. középosztályok demokratikus forradalmi tradícióit, addig 61 Oroszországban széles társadalmi bázisra helyezte az egyre jobban erősödő és terebélyesedő demokratikus forradalmi mozgalmat. Míg Magyarországon felemás módon 67 egyelőre leveszi a napirendről 48-at, addig Oroszországban 61 érleli a demokratikus forradalmat. A két ország között meglevő hasonlatosság kifejezést nyer a polgári demokratikus forradalom megoldatlanságában, de különbözik a demokratikus forradalomért harcoló osztályok és rétegek további fejlődésében.

A dualista úri Magyarországon a dzsentrí, a politikai és közélet központi figurájává válik, s lesz a reakció fő támasza, különösen a századforduló idején.

Az értelmiség nagy része belőle rekrutálódik, s távol áll tőle, hogy a nép bajával törődjék. A dzsentrí magyar hazafisággal hivatkozik. Ezt a hazafiságot fel is bokrétazza, nemzeti zászlóba öltözteti, csak éppen a leglényegesebbtől, a politikai program részletes kidolgozásától és főleg megvalósításától fosztja meg. Szellemes szónoklatokban, vég nélküli eszmefuttatásokban, alkotmányelemzésekben nincs hiány, csak felelősségteljes és céltudatos politikában. Hazafias ünnepek, megemlékezések, a haladó nemzeti hagyományok gátlástalan kiforgatása, a nemzeti egység hangoztatásának belső tartalmatlansága jellemzi a „nagy mozgalmakat.” Az egyetemi ifjúság nagy része — már származásánál fogva is — a hazafiságba bújtatott, de lényegében a magyar sovinizmus szószólója és a függetlenségi párt „forradalmának” résztvevője. Az egyetemi ifjúság saját fellépését nemzeti hőstettnek értékeli. Az egyetemi ifjúság tömegét tekintve nem a leghaladóbb társadalmi mozgalomhoz csatlakozik, hanem lényegét tekintve nem a reakció egyik pillére lesz. A kifejlődő és erősödő munkásmozgalom ellenszenvvel fogadja, vagy legjobb esetben saját befolyása alatt kívánja tartani. A munkásosztály nem azonnal szabadul meg a soraiban is eléggé elterjedt nacionalizmustól, s a polgári befolyástól leválasztani a proletár öntudattal még nem, vagy alig rendelkező tömegeket, hosszú munkát igényel.⁶

Az SZDP vezetése ezzel párhuzamosan nem ismeri fel a nemzeti függetlenségért vívott harc szükségességét, lebecsüli és mintegy szembeállítja a munkásosztály harcát a nemzeti tradíciókkal. A sovinizta, nacionalista megnyilatkozások jogos leleplezésékor a differenciáltság hiányában a demokratikus erőket is eltaszítja magától. Az internacionalizmus, a proletár osztályérdekek dogmatikus értelmezése nem teszi vonzóvá a párt tevékenységét sok vonatkozásban szövetségesként számbajöhető erőknél, sőt még a munkásosztály jelentős részét is visszarettenti. Kossuth születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségektől a párt hivatalosan távol tartja magát, ugyan helyesen utal arra, hogy a függetlenségi párt ezt a maga javára felhasználhatja. A megnyilatkozás azonban elvi álláspontot is kifejez. Kossuth egész életútján nem talál olyan mozzanatot — írja a Népszava — mely őt a magyar munkás-

sevik párthoz csatlakozott megőrizve kapcsolatát a középrétegekkel, igyekezett egyetemista barátaival a propaganda és agitáció révén a munkásosztállyal kapcsolatba jutni. — Briefe Adoratskijs an Kautsky. Közli S. Bahne International review of social history 1963. 2.

⁶ A 80-as évek viszonyait szemléltetően jellemzi Weltner Jakab visszaemlékezésében: „A munkásság politikai uszályhordozója volt a függetlenségi pártnak és azokon a jelszavakon kérődzött, amiket az ellenzéki képviselők a tömegek elámitására a közéletbe dobtak.” — Weltner Jakab Milliók egy miatt. Bp. 1927. 34—35. old. Ugyancsak ő említi meg hogy Kossuth temetésekor Kossuth nagyságának elismerése mellett az Asztalosok Szaklapja néhány bíráló szót is írt Kossuth tevékenységéről, minek hatására ő és társai szakszervezeti könyvüket összetépték és kiléptek a tagok sorából. U. o. 45. l.

osztállyal összekapcsolná...! A polgárság érdekeit szolgálta, a munkásságot a politikából kizárta.⁷

A Huszadik Század és a Társadalomtudományi Társaság köré tömörült heterogén összetételű és különböző politikai nézeteket valló polgári értelmiségiek (1905 ősze előtti időről van szó) ugyan nagy szolgálatot tettek a magyar munkásság szellemi nevelésében és rokonszenvvel viseltettek a munkásság iránt, de igyekeztek is a munkásmozgalomtól eléggé szembetűnően elhatárolódni és az általuk egyetlen helyesnek tartott „tudományos szociológia” pozíciójából tették azt vizsgálat tárgyává. (Minden bizonnyal a polgári radikálisoknak a munkásmozgalomtól való elhatárolódásában szerepet játszott a magyar munkásmozgalom viszonylagos gyengesége is.)

A XIX. szd. különböző burzsoá szociológiai elméleteinek (főleg Durkheim és Spencer) talaján álló értelmiségiek a marxizmust, a szociológia egyik ágának tekintették, és főleg vulgármaterializmusként interpretálták. Marxot nem is annyira eredetiben, mint inkább a burzsoá bírálók előadásából ismerték. Jászi Oszkár 1903-ban megjelent művében és az ez évben a marxizmusról megtartott előadásában is ez tükröződött. Szabó Ervin a Társadalomtudományi Társaság 1903 február 13-i ülésén vitába szállt Leopold Gusztáv nézeteivel és védelmébe vette a marxizmust.⁸ Szabó Ervin felszólalását, majd későbbi, a szocializmusról tartott előadását nagy elismerésben részesítette a Népszava.

A különböző világnézetet és politikai álláspontot valló szociológusok egységesen üdvözölték a revizionizmus megjelenését. Nagy reményeket fűztek Bernstein fellépéséhez. „A munkáskérdés — írta a Huszadik Század egy recenzióban — lassan eldobja magát a revolutionárius frázist és a szociáldemokrácia átalakul a negatív pártból pozitív és radikális reform párttá... Evolutio és nem revolutio útján... A Bernstein féle eszmék... a gyakorlati életet sokkal erősebben befolyásolják, mint kezdetben hitték volna.”⁹ Berinkey Dénes elmarasztalja Bebel, Liebknecht, Kautskyt a stuttgarti és hannoveri Német SZDP kongresszusokon elmondott beszédekért és az általuk sugalmazott, Bernsteint elítélő határozatokért. Egyben kifejezi reményét Bernstein további működése iránt.¹⁰ Zigány Zoltán — aki mintegy a munkásmozgalmi rovat felelőse — együttérzéssel ismerteti W. Sombart előadásait a szakszervezeteknek a párttól való függetlenítéséről.¹¹

A századforduló polgári értelmisége hiányában volt a forradalmi nézeteknek, képtelen volt az ország átalakítását forradalmi módon értelmezni, s a rosszul felfogott tiszta tudományosság rabságában szenvedett, ugyanakkor felkeltette érdeklődését a munkásmozgalom, amit azonban revizionista, reformista szellemben kívánt befolyásolni. A magyar munkásmozgalom — forradalmi értelmiség hiányában — megérezte ezt a hátrányt, s ez minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy Magyarországon nem tudott kialakulni a munkásmozgalom specifikus iskolája, s mindez kihatott a mozgalom elméleti és gyakorlati fejlődésére is. A Társadalomtudományi Társaság tagjai minden pozitív felvilágosító tevékenységük mellett is „a munkásság „kiművelésétől,” radikalizmusának csökkentését várták a szocialista mozgalom reformista jellegét kívánták megerősíteni.”¹²

⁷ Népszava 1902 szeptember 6. Pártunk és a Kossuth ünnep.

⁸ Huszadik Század 1903. 3. sz. — Szabó Ervin Válogatott írásai Bp. 1958. 80—92. l. Egyben felszólalásában több hibát is elkövet. Bővebben a kötethez írt bevezető és a 26. számú jegyzet 442. l.

⁹ Huszadik Század 1900. 11. sz.

¹⁰ Huszadik Század 1900. 1. sz. Berinkey: Egy szociáldemokrata eretnek kudarca.

¹¹ Huszadik Század 1900. 9. sz. Z. Z. A szakegyesületi munkásmozgalom.

¹² Erényi Tibor: A magyarországi szakszervezeti mozgalom kezdetei. 1867—1904. 285. l. Bp. 1963.

Ezt a helyzetet nagy mértékben súlyosbította az, hogy a szociáldemokrata párt vezetősége opportunistá módon nem részesítette megfelelő bírálatban a polgári liberális, radikális nézetek behatolását a munkásmozgalomba. Mintegy eltekintett a szükséges elméleti harctól, minden figyelmét az agitációra és a szervezésre fordította, nem törődve a munkásosztály amúgy is alacsony elméleti ismereteivel. Itt figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy ezen időszak pártvezetőségének garnitúrája elméleti ismeretekben, felkészültségben, bonyolult társadalmi kérdések — márpedig a magyar társadalom ilyen volt — elemzésének képességében nem érte el a marxizmust rosszul értelmező polgári értelmiségek legjobbjainak felkészültségét. Ebből aztán az következett, hogy a teret (már ami a munkásmozgalom nevelését illeti), vagy átadta a radikálisoknak, kerülve egyben az elméleti kérdésekben a vitát, vagy elzárkózott a szükséges elemzéstől, vagy mechanikusan követte a külföldi pártok legjobbnak vélt tapasztalatait.

Ez időben a marxizmus legkiválóbb magyar ismerője, a magyar munkásmozgalom kiemelkedő egyénisége Szabó Ervin. Sokoldalú felkészültséggel, forradalmi meggyőződéssel rendelkezik, azonban hiányzik mozgalmi tapasztalata, párton belüli tekintély, valamint az elméletnek a gyakorlattal való egyesítése. A magyar munkásmozgalmat nagyon is érzékenyen érintette, hogy „a tudós, vagy harcos dilemmáját élete végéig nem tudta végérvényesen és megnyugtatóan eldönteni.”¹³

Bécsből való hazatérése után (1899) hamarosan megkezdődött vitája a pártvezetőségbe beválasztott és a német munkásmozgalom tapasztalatain felnőtt Garami Ernővel. „A Népszavának... Szabó Ervin is rendszeres munkatársa volt, de már Garami is ott volt a lapnál. Lapzárlati napokon gyakran találkoztam ott Szabóval és Garamival, akik írás és korrigálás közben is nagy politikai vitákat folytattak.”¹⁴ Az álláspontok, a módszerek különbözősége Szabó Ervint minden bizonnyal a gyakorlati mozgalmától a fokozatos visszavonulásra készítette és benne egyre kevesebb részt vállalt. A fiatal szocialista értelmiségek csoportja már ekkor szellemi vezérének tartja.

A körülötte kialakult szocialista diákok vékony rétege a szocializmust tudományosan megismerni akaró munkásoknak egyre növekvő száma egyaránt tanítómesterüknek tekintik. A pártvezetőség egysíkú munkája, a mozgalom nem eléggé dinamikus fejlődése, a pártonbelüli demokrácia következtlen alkalmazása fokozza az ellenzéki csoport kialakulását.¹⁵

A Szabó Ervin köré csoportosultak jogosan vetették bírálat alá nemcsak a pártvezetőség munkáját, de sok esetben annak összetételét is. Az 1903-as kongresszusra tervezgették a pártvezetőség akkori összetételének megváltoztatását is. „Fáj a szívem — írta Ladányi Ármin Szabó Ervinhez — hogy a kongresszuson nem lehetek fenn... Arra kérlek, hogy úgy titokban hass oda, hogy a pártvezetőségből Dr. Goldner barátunk, de legalább Izrael (Kardos) Jakab vezér jóakarónk kibukjék. Azt hiszem elég érdemes munkát végeztek, már ideje, hogy mint tisztos rokkantak nyugodt pihenésre vonuljanak vissza.”¹⁶

A pártvezetőség összetételének bírálatára utal Schwarz Richard egyik Bécsből írott levele. „A magyar mozgalom vezetőit bizonyos szánakozó megvetéssel tekintik.”¹⁷

¹³ Szabó Ervin: Válogatott írásai. — Bevezetés 9. l.

¹⁴ Buchinger Manó: Küzdelem a szocializmusért. 67. l.

¹⁵ E témáról: Mucsi Ferenc: A Szabó Ervin vezette ellenzéki csoport fellépése és tevékenységének kezdete a Magyarországi Szociáldemokrata Pártban. (1904—1905) — Legújabbkori Történeti Múzeum Évkönyve 1961/62.

¹⁶ PI. Archivum Szabó Ervin levelezés 9/1 Ladányi Ármin Szabó Ervinhez 1903 április 9.

¹⁷ PI. Archivum. Buchinger gyűjtemény 1902/03.

A pártvezetőség a Népszava nem elég differenciált, felvilágosító, nevelő munkájára utal Jócsák Kálmán visszaemlékezésében. A Népszavát a szervezetlen munkás szemével „nem tartottam olyannak, mint amely alkalmas lett volna arra, hogy bennem a szocializmus iránti érdeklődést felkeltse. Inkább olyannak való, akik már szocialisták, akik számára már előttük ismert módszer szerint tárgyalja az eseményeket. De semmiesetre sem volt alkalmas arra, hogy a mozgalmától teljesen távol álló munkás és a szocializmus között összekötő utat képezzen.”¹⁸ Elismeréssel ír Jócsák Kálmán a Jövő munkásképző egyesület tevékenységéről. Nagyon sokat lehetett tanulni Pfeifer Sándortól. Aki gyorsan akart tanulni, hozzá ment, bár ezt a párt hivatalos vezetői, funkcionáriusai nem jó szemmel nézték, pedig ebben az iskolában a későbbi agitátorok és írók egész gárdája nevelődött.¹⁹

A szocialista diákmozgalom belső nehézségeire és a munkásmozgalommal való szükséges kapcsolatára rávilágít Mérő Gyula egyik levele. Nincs értelme — írja — annak, hogy 20—30 ember számára külön szervezetet tartsanak fenn. Viszont legyen kötelező a szocialista diákok részére, hogy olyan munkásegyletekbe beiratkozzanak, mint amilyen a Jövő, vagy a Világosság.²⁰

A pártvezetőség feltétlenül elmarasztalható az ideológiai nevelő munka elhanyagolásáért. A rendelkezésre álló — ugyan nem nagy számú — szellemi erőket nem használta fel a mozgalom fejlesztése érdekében. Sok esetben vélt, vagy jelentéktelen személyi ellentétek, surlódások is hozzájárultak a meg nem értés szellemének kialakulásához.

A szervező és agitációs tevékenységet elsőrendű feladatnak megjelölő pártvezetőség igyekezett a mozgalmat tömegesíteni, leválasztani a munkásosztályt más osztályok befolyásától, előtérbe helyezve, szinte kizárólagosan, a munkásosztály érdekvédelmének hangoztatását. A szervezést, ill. a leválasztást a szocializmus leegyszerűsített változatában igyekezett végrehajtani. Eltérően a nyugat-európai munkásmozgalomtól a revizionizmus megjelenése akkor éri a magyar proletariátust, amikor az a szocialista tömegmozgalom stádiumába lép. Ez a helyzet sok tekintetben hasonlít az oroszországi mozgalomhoz, csak míg az orosz mozgalomban a legélesebb elvi harc folyik a revizionizmus ellen, addig Magyarországon egy-két elvi elhatárolódás, legjobb esetben elítélés történik, de megtalálható szép számban a nézetkülönbségek egyeztetésének kívánalma is. Bár az SZDP vezetőségének álláspontja a revizionizmus megítélésében következetlen és felemás volt, mégis alapvetően különbözött és szembenállt a polgári értelmiségieknek azzal a törekvésével, hogy a szocializmust, a marxizmust a revizionizmus közbeiktatásával, vagy azon keresztül a burzsoá pozitivist szociológia különböző iskoláival összemosásák.

A magyar párt elítélte Millerand-ot és mindvégig a Guesdeisták mellett állt. Mintegy levonva a tanulságokat állapították meg, „... látja már Jaures is... hogy igazuk volt a miniszterség ellenzőinek. Az a pozitív haszon, amelyet a szocialista miniszterségtől vártak, elmaradt... mindaz a kár, amely sokak szerint a szocialista miniszterséggel fenyegette a munkásmozgalmat — bekövetkezett. A képviselőválasztások mandátumvadászattá lettek sokak számára — a szocializmus és az osztályharc elveinek hirdetése helyett.”²¹ Megkülönböztetett figyelmet fordítottak a Jauresisták 1903-as áprilisi kongresszusára, kiemelték több szervezet Millerandot kizáró javas-

¹⁸ PI. Archivum. 686 f. 212 öe. 49. l. Jócsák Kálmán: Egy élet a harcok tüzeiben — kézirat.

¹⁹ PI. Archivum. Jócsák Kálmán u. o. 78—81. l.

²⁰ PI. Archivum. Szabó Ervin levelezés 12/7. Mérő Gyula 1903. III. 24.

²¹ Népszava 1902. július 15. I. A miniszterializmus alkonya.

latát, és keserőséggel vették tudomásul — főleg Jaurest marasztalva el —, hogy Mille-
randot ha csekély többséggel is, de nem zárták ki a pártból.²²

A Népszava tudósításban számolt be az olasz szocialista párt 1902-es imolai kongresszusáról, ahol a reformizmus és az osztályharcos erők között ádáz küzdelem dúlt. A tudósító ugyan igyekezett az eseményeket objektíven visszaadni, de nem rejtette véka alá határozott együttérzését az osztályharcos (intransigens) erőkkel.²³

A revizionizmus elítélése, valamint az osztályharc hirdetése mellett megtalálhatók az ellentétek kibékítését célzó nézetek hangoztatása. Bresztovszky Ernő, a revizionizmust egyszerűen párttaktikai kérdésként kezelte, s a különbségeket az egyes országok fejlődésbeli (gazdasági, politikai) eltéréseivel magyarázta. Bresztovszky hivatkozva a fejlődés evolúciójának és revolúciójának kölcsönhatására és feltételezettségére, a revizionista és ortodox áramlatok egymás melletti párton belüli tevékenységét hirdető álláspontra jut.²⁴

A magyarországi szociáldemokrata párt részére a németországi szociáldemokrata párt minden vonatkozásban a követendő példa volt. Ez nemcsak a munkásság összetételével, a földrajzi közelséggel magyarázható, hanem a német pártnak a nemzetközi munkásmozgalomban betöltött vezető szerepével is. A német párt gyakorlati sikerei, elméleti felkészültsége, a mozgalom szervezettsége, tömegbefolyása elbűvölték a magyar pártot és vezetőségét, sikerein, de néha kudarcain nevelődött a magyar munkásmozgalom egész nemzedéke. A párt elméleti folyóirata a Neue Zeit „szocialista vezető tanító volt... olyan értelemben is, ahogy uralkodott értelmünkön, akkor, amikor megnyitotta számunkra, egyszerű munkások számára a szocialista világszemlélet perspektíváját, amikor a világ valamennyi országának kezdődő és fejlődő szocialista munkásmozgalmát nekünk megmutatta és ezzel az Internacionálét értelmünk számára felfogható valósággá alakította... azok számára, akik az én generációmban voltak tanulni vágyó szocialista munkások, és a magyar munkásmozgalomban akár milyen tisztséget viseltek, azoknak a hetenként megjelenő Neue Zeit cikkeivel azt fejezte ki, amit tudósnak, vagy bibliográfusnak jelent valamilyen világhírű könyvtár.”²⁵

Elméletileg a párt vezetőségére Kautsky gyakorolta a legnagyobb hatást a német szociáldemokrata pártból. „Kautskyval úgy vagyok, hogy amióta a szocialista mozgalomban élek csak úgy tudok rá gondolni, mint aki világszemléletem képzeeteinek testét öltött formálójá, biztos nevelője.”²⁶ „Számomra Kautsky szavai mindig a legeslegfelső kinyilatkoztatás jelentőségével bírtak.”²⁷ A vitás kérdések eldöntésének zsinórmértékéül az ebben az időszakban nagytekintélyű Plehanov is azt javasolta az amszterdami kongresszuson résztvevő orosz küldöttségnek, hogy szavazzanak úgy, mint a németek.

A német munkásmozgalom sikerét a kapitalizmus fejlettségével, az általános műveltséggel, a kevésbé barbár elnyomással, az önműveléssel, az évtizedes kitartó kemény harccal magyarázták. Buchinger egyik korabeli cikkében leírta, hogy a német

²² Népszava 1903. április 21.

²³ Népszava 1902. szeptember 13, 16, 20. Az imolai kongresszus.

²⁴ Népszava 1904. augusztus 13. Bene: A revizionizmus MMTVD. III. köt. Bp. 1955. 233—235. l. — A revizionizmus és marxizmus összeegyeztetését valló nézet, amely a reformizmus erősödését szolgálta, még nem ad elég alapot ahhoz, hogy a magyarországi szociáldemokrata párt „az ausztró marxizmusnak, a revizionizmusnak egyik leghívebb követője és letéteményese” értékelést kapja. Fukász György: A magyarországi polgári radikalizmus történetéhez 1900—1918. Bp. 1960. 232. l.

²⁵ Buchinger Manó: Találkozásom Európa szocialista vezetőivel. Bp. 1938. 62. l.

²⁶ Buchinger: U. o. 62. l.

²⁷ Buchinger: U. o. 138—139. l.

könyvkötők szakszervezetében is beszéltek a szakszervezetek semlegességéről, de az ilyen nézeteket határozottan elvetették. Ugyancsak szembehelyezkedtek a revizionisták május 1-ét tagadó nézetével is. Buchinger javasolta, a szervezőmunka hatékonyságának érdekében a házi agitáció kiépítését és az üzemi tagdíjrendszer bevezetését.²⁸

A német példa követése a további években is dominált és a legkisebb megnyilatkozásokat is figyelembe vették. A magyar pártvezetőség részéről 1905—1906 után ugyan több ízben történik kritikai megjegyzés — amolyan széljegyzetek formájában — a német pártvezetőség címére. A hiba és a súlyos mulasztás nem a német munkásmozgalom tapasztalatainak átvételében van, hanem azok mechanikus másolásában és kizárólagos alkalmazásában. Az SZDP vezetősége más országok tapasztalatait kellően nem vette figyelembe, sőt azokat előítéllettel kezelte. A német párt minden tekintetben követendő példa volt, míg más országok pártjaiban az SZDP egyenrangúnak tartotta magát. A német példa túlzott követésével szembe helyezkedett Szabó Ervin és csoportja, egyrészt a francia és olasz, illetve az orosz mozgalom egyes áramlatait helyezve előtérbe. Az orosz mozgalom iránt való fokozottabb érdeklődésben — ha még oly pontatlanul és néha felületesen is — kifejezésre jutott a két ország fejlődése közötti hasonlóság felismerése és egyes fő, azonos társadalmi kérdések megoldására irányuló módszerek megértése, a mozgalom tapasztalatainak tanulmányozása. A Népszava ugyan rendszerint beszámolt a századforduló első éveinek orosz mozgalmairól, és részletesen ismertette egyes eszer csoportok merényleteit, kifejezésre juttatva a magyar munkások csodálatát. De kevésbé merült fel a pártvezetőség részéről az oroszországi helyzet bonyolultságának megértésére az igény. Az oroszországi munkásmozgalommal kapcsolatuk főleg a pártból kizártaknak, illetve a baloldali ellenzékieknek volt, akik amennyire ez lehetségesnek bizonyult, természetesen az egyes áramlatok megkülönböztetése nélkül nyújtottak segítséget az illegális munkában. Így pl. egy 1903 december 12-én kiadott belügyminiszteri utasításra a budapesti rendőrkapitány 1904 március 24-én a következőket jelentette: „Engelmann Pál a címére érkezett 9 csomag orosz nyelvű szocialista forradalmi füzeteket milyen célra használta fel, széleskörű puhatolózásokat eszközöltettem, azonban azok eredményre nem vezettek.”²⁹ A jelentés nemcsak Engelmann illegális tevékenységére utal, hanem jól kiépített — mindkét részlől — konspirációs hálózatra is rávilágít.

A Minisztertanács 1904 január 30-i jegyzőkönyvéből kiderül, hogy „az orosz szocialista párt ismeretlen helyen levő nyomdájának sajtótermékeit forradalomra való izgatás miatt a postai szállításból kitiltja.”³⁰ Feltételezhető, hogy Engelmann hasonló tartalmú csomagokat továbbított.

²⁸ Buchinger Manó: Német munkások. Világosság 1904. 6. sz.

²⁹ OL. BM. res. K—149—279/1904.

³⁰ OL. BM. res K—149—114/1904. — A jegyzőkönyv felsorolja a röpiratokat, a címekből ítélve megállapítható, hogy eszer röpiratokról van szó, amelyek minden bizonnyal forradalmasító jellegűek voltak.

A röpiratok: Ko vszemu ruszkoju kresztyansztvu
Raszkazü iz russzkoj isztorii
Narodnoe Djelo
K szoldatam
Szofia Lvovna Perovszkaja
Za volju i zemlju
Kresztyanszkije Szojuzü v Szičili
Cárj Golod.

Egy évvel később hasonló tevékenységet folytatott Szabó Ervin és a köréje csoportosult ellenzék. (Engelmann és Szabó Ervin konspirációs cél érdekében kialakított kapcsolata adat hiányában nem bizonyítható.)

Knaller Győző az erdélyi szociáldemokrata szervezet vezetője 1905 elején Brassóból 3 levelet küldött Szabó Ervinhez. Megemlíti, hogy a könyveket 5 kg-os csomagokban adták fel, a megadott címre, főleg Lembergbe. Utalt arra is, hogy neki különböző fortélyokhoz kellett folyamodnia, hogy a csomagokat felvegyék, s általában rajta kívül mások ezt a feladatot nem merték vállalni. Az ügyről egyébként Bokányi és Csizmadia is tudott.³¹ László Jenő hasonló időben Svájcban kiállított orosz nyomtatványokról szóló szállítólevélről ír. Megemlítette, hogy „A postának semmi köze sincs az üggyhöz, az egész dolog a vámfelügyelőséghez tartozik, ... a belügyminisztérium nemrégiben fölhívta szigorúan a vámigazgató figyelmét ilyenféle nyomtatványokra, ezért most nem engedik szabadon”.³² Feltételezhető, hogy nemcsak a miniszteri rendelettel kitiltott sajtóanyag továbbítása szerepelt. E munka ellátásában kifejezésre jutott az internacionalista kötelességvállalás és a mozgalommal való együttérzés.

Mindezek a tények bizonyítják, hogy az ellenzék jobban felismerte a forradalmasodó Oroszország munkásmozgalmának helyzetét, mint a pártvezetőség, amely ugyan túl kockázatos szerepet belpolitikai okok miatt nem vállalt magára, de mindemellett eléggé szembetűnő az a merevség, amelyet a német tapasztalatok állandó és szinte kizárólagos propagálásával árult el. Az 1903-as nagy szociáldemokrata sikert hozó Reichstag választást értékelve megjegyezték: „Mi levonjuk a tanulságokat — írta a Népszava — német elvtársaink nagy harcából, nagy diadalából. A mi ellenségeink is azok, amelyek az övék. Mi is azokkal a fegyverekkel küzdünk, amelyekkel ők küzdenek. A német szociáldemokrácia választási harca a világ proletársága számára erőpróbája volt azoknak a közös fegyvereknek, melyet a nemzetközi szociáldemokrácia magáénak vall, melyekre reménységét, várakozását helyezte... a próba azt mutatta, a fegyverek kitűnőek, csak bánni tudjunk vele. Ezek a fegyverek: a szervezkedés, a sajtó, a szívósság, a céltudatos kitartás.”³³

Az eredményes és sikeres német módszerek és tapasztalatok (amelyek elmerevedtek és nem egészültek ki újakkal) megfelelő magyarországi alkalmazása helyett inkább azok mechanikus átvétele következett be, bár a magyarországi társadalmi-politikai viszonyok sok vonatkozásban különböztek a németországitól.

Mint ismeretes a magyarországi szervezett ipari munkásság főleg a fővárosban összpontosult. Azonban a szervezett munkások egy részénél — még a tudatos felvilágosító munka ellenére is — megtalálható volt a szakmai befeléfordulás tradíciója. Az 1903-as kongresszuson szóvá is tették, hogy bár a nyomdászok gazdaságilag jól szervezték, de a politikai mozgalomtól meglehetősen távol tartják magukat. „A 3000 nyomdászból népgyűlésen, tüntetésen 80—100 munkanélküli nyomdász jelenik meg. Munkában levő szaktársainknak olyan jól megy, hogy őket nem érdekli sem az összmunkásság szervezkedése, sem annak gazdasági és politikai akciója. Környezetünkről ráncragadt a nyárspolgárt jellemző léhaság, tunya nemtörődömség... Nekünk elég az, ha szombatonként zsebvágjuk a 14 forintot és odavágjuk, ez a mi erős szervezkedésünk gyümölcse”.³⁴ A cikk írója a politikai mozgalomban való részvé-

³¹ PI. Archivum. Szabó Ervin levelezés 7/7—9.

³² PI. Archivum. Szabó Ervin levelezés 10/6—7. László Jenő Szabó Ervinhez 1905. február 10—11.

³³ Népszava 1903. július 2. A németországi győzelem

³⁴ Typographia 1903. május 1. A vád.

telre hív fel. 1902-ben, amikor a nyomdász szakszervezetben elhatározták, hogy a Typographiát kötelezően minden szakszervezeti tagnak járnia kell, rövid ideig szakadás következett be, sőt tiltakozásul ellenlapot is indítottak. A Famunkások Szaklapja elítélte a maradiak felhőrdülését, a kidőlt veterán generálisokat. A cikk állást foglal a modern munkásmozgalom elvei mellett és szembefordul a szűkkörű műhelyszemlélettel.³⁵

A vidéki iparcentrumokban a burzsoáziának a munkásságra gyakorolt szellemi hatása lényegesen tovább tartott, mint a fővárosban. Vagyis az öntudatra ébredés, a burzsoáziától való leválasztódás lassúbb folyamatot jelentett, amiben kétségtelenül döntő szerepet játszott a vidéki közigazgatási szervek önkényes fellépése is, valamint a munkáltatók szembehelyezkedése bármilyen szervezett mozgalommal. A szolgabírói önkény még a Népszava előfizetését is próbálta megakadályozni. Így pl. a Népszavának Kisbérre való eljuttatását — emlékezik vissza Jócsák Kálmán — „olyan címre rendelték, amely kívül esett Kisbér mindenhatósága alól, s odagyalogolt érte egy küldönc minden szombat este, hogy vasárnapra az előfizetők kezében legyen a lap”. Ez a szervező munka nagy áldozatokat, odaadást és leleményességet is követelt.³⁶

A munkásokról való gondoskodás képében tetszelgő Rimamurányi Rt. egyik Tisza István belügyminiszterhez küldött felterjesztésében a szocialista gyűlések és agitátorok ellen határozottabb rendőri fellépést sürget. Mintegy a munkások védelmét kiemelve említik meg, hogy a „józan gondolkodó munkások — 600-an — elhatározták, hogy a szocialista izgatók gyűlésén nem vesznek részt, s megvetik azokat, akik megjelennek.”³⁷

A szocialista szervezkedést gátló felsőbb intézkedések szorgalmazása mellett a tőkések igyekeztek befolyásuk alatt tartani a munkásokat, kulturális, művelődési, dalegyletek stb. létrehozásával is. Ugyancsak ez időben bontogatta szárnyait a keresztény szocialista mozgalom is. (Főleg a Dunántúl egyes részein, de volt befolyása a fővárosban is.)

Elméletileg és szervezetileg mind nagyobb kárt okozott a munkásmozgalomnak az újjászervezettek tevékenysége. Vezetőik állásfoglalásaiban, gyakorlati megnyilvánulásaiban mindinkább teret hódított az osztálymegbékélés eszméjének hirdetése (kevésbé mondható ez el tömegeikre), valamint a nacionalizmus hangoztatása. Elismeréssel nyilatkozott a Mindszenti 1903-as május 1-ről a Szabad Szó. Kiemelve, hogy az ünnepségen résztvettek a tisztviselők, hivatalnokok, sőt a pap is, aki szeget vert a zászlórúdba. Szegváron „V. Ágoston elvtárs (!) a gőzmalom vezetője ott volt az ünneplők közt a malom egész személyzetével... a másik gőzmalom bérlője is ott volt az ünnepen molnáraival.”³⁸

A Csongrád megyei főispán meglelégedéssel jelentette, hogy Szegváron május 1-én a 48-as körben gyülekeztek és onnan a templomba vonultak a munkások, s a mise végeztével a körbe tértek vissza. Mindszenten az általános népkör egyesíti a munkásokat, kik a kör nemzeti színű zászlaját e napon szentelték fel. A felvonulás reggel 6 óraker történt csendben. A zászlót a mindszenti plébános hazafias beszéd kíséretében áldotta meg. Utána két és fél órás hazafias beszédek és szavatok következtek.³⁹

³⁵ Famunkások Szaklapja 1902. május 31.

³⁶ PI. Archívum 686 f. 212 öe. Jócsák Kálmán: i. m. 64. l.

³⁷ OL. BM. res. K—149—1055/1903. A Rimamurányi Rt. felterjesztése 1903. december 1.

³⁸ Szabad Szó 1903. május 14.

³⁹ OL. BM. res. K—149—340/1903. A Csongrád megyei főispán jelentése május 1-ről 1903 május 6.

A munkásság szerveződését akadályozzák a még elég széles körben jelentkező burzsoá és nacionalista hatások, amelyeket vagy a munkáltatók, vagy a velük együttműködő keresztény szocialisták, vagy a nacionalizmusra tért újjászervezettek hangoztatnak, ámbar a folyamatot meggátolni képtelenek. A század eleji magyarországi munkásmozgalom fokozatosan tömegmozgalommá válik, s vele együtt országos politikai tényezővé. A szakszervezeti mozgalomban túlhaladva a szakma, vagy műhelykereteket ekkor alakulnak meg az országos jellegű szervezetek. Az országos szakmai szervezetek létrehozása nem egyszerűen a meglévők egyesítése, hanem a szervezett munkásság ugrásszerű növekedését is jelenti. A nagyarányú szervező és agitációs munka eredménye már a X. kongresszuson is jelentősen éreztette hatását.⁴⁰

A bérharcok és sztrájkmozgalmak intenzitása és szervezettsége párosul a politikai jogokért való aktív és szakadatlan, bár egysíkú harccal. A politikai helyzet kiéleződése is hozzájárult a széles tömegmozgalmak (felvonulások, gyűlések, tüntetések, stb.) nagyarányú elterjedéséhez. Egyben ezek a szociáldemokrata párt politikai állásfoglalásainak egyik fórumává lesznek.

A katonai javaslatok betérjesztését követő parlamenti válság elmélyülése az általános politikai helyzet alakulása és változása az SZDP politikai szereplésére is hatást gyakorolt. A párt igyekszik kihasználni, bár nem tudja kiaknázni a lehetőségeket a politikai uralom leleplezésére, politikai súlyának növelésére, tömegbefolyásának szélesítésére, de adós marad a kialakult helyzet konstruktív elemzésével.⁴¹

A liberalizmusban tetszelgő Széll kormány lényegében „jezsuita kétszínűsködő politikát folytatott”⁴² a munkásmozgalommal szemben. A szervezetek működésének engedélyezése — mivel a konszolidált pártvezetés következtében nem kellett tartani radikális tömegmozgalmaktól — nem jelentette az önkényes módszerek alkalmazásának annullálását. A gyűlésbetiltások különösen vidéken tovább folytatódnak, a szolgabírók önkénye nem veszi figyelembe a felülről adott „tapintatosságra” utaló eljárási szabályokat, bár a pártvezetőség évi jelentésében néhány igazán „becses” végzésről olvashatunk. A jelentés aláhúzza, hogy a szónok nevét előre közölni, s a gyűlésre engedélyt kérni nem kell, csupán be kell jelenteni.⁴³ Ennek ellenére 1903 május 1-én Szabolcs megye egész területén gyűlést nem engedélyeztek. Nyíregyházán a kőművesek engedély nélkül felvonulást tartottak, de „szétosztatásuk után az általuk hordozott vörös zászló elkoboztatott, s a vezetők ellen a kihágási eljárás megindított.”⁴⁴ Szombathelyen eljárás indult a munkások ellen, mert tilalom ellenére énekeltek.⁴⁵ A laplefoglalások, elkobzások, vagy éppen a postai szállításból való kitiltás a liberális időszakban is meghonosodott és el nem felejtett módszer. A Népszava 1902 október 23-i számát az éjszakai ügyész lefoglalta, majd a gyorsított eljárás felújításáról számolt be a lap (október 25.). A Népszava megemlítette, hogy ez a Bánffy korszak gyorsított eljárásának módszere volt. Jellemző a polgári lapokra, hogy a Népszava számának lefoglalásáról az apróhírdetések között tesznek említést. Viszont

⁴⁰ Nagyon részletesen és meggyőző okfejtéssel mutatja be ezt a folyamatot Erényi Tibor: A magyarországi szakszervezeti mozgalom kezdetei c. művében. Főleg 231—246. old. — A szervezőmunka eredményességére utal az, hogy 1903 elején a szervezett munkások száma elérte a 20 000-es létszámot. — Párttörténeti Közlemények 1964. 2. sz. IX, és ez az év végére meghaladta a 40 000-et. — Magyar forradalmi munkásmozgalom története. Bp. 1966. 48. l.

⁴¹ Részletesen elemzi az SZDP tevékenységét a függetlenségi párthoz való kapcsolatát Dolmányos István: A magyar parlamenti ellenzék történetéből. (1901—1904) c. monográfiájában, főleg 203—214. old. Bp. 1963.

⁴² Az MSZDP vezetőségének jelentése a X. kongresszushoz. MMTVD. 3. k. 114. l.

⁴³ MMTVD. 3. k. 115. l.

⁴⁴ OL. BM. res. K—149—342/1903. Szabolcs megye főispánjának jelentése.

⁴⁵ OL. BM. res. K—149—351/1903. Vas megye főispánjának jelentése.

Ady Endre tollából a Nagyváradai Napló erélyes tiltakozást közöl a rendőr-állam intézkedései ellen, amit a Népszava is átvész. (1902. november 4.) Az igazságügyminisztérium államtitkára ekkor jelentette Széll Kálmán miniszterelnöknek, hogy megadták az engedélyt az ügyészségnek a „csuhások” füzet kiadása miatt „a papi osztály ellen elkövetett gyűlöletre való izgatás vétségének megtorlása végett.”⁴⁶

A munkásmozgalommal szemben tanúsított kettős módszer alkalmazása nem tévesztette meg a SZDP-t, s állandó leleplezésben részesítette a kormányt. Joggal és találóan jegyezte meg a Népszava a kormány politikájáról: „Talpnyalás fölfelé, dédelgetés a militarizmussal szemben, kedvezés az agrarizmusnak, együttvéve; legázolása a népnek, letiprása a haladásnak, reakció az egész vonalon.”⁴⁷

Míg a beteresztett, majd módosított katonai javaslatokra a Függetlenségi Párt ugyan tiltakozik, de inkább tétovázik, várakozó álláspontra helyezkedik, s nehezen szánja rá magát az obstrukcióra, addig a SZDP már 1902 november 2-án 2000 fő előtt népgyűlést rendez a civillista felemelése és a póttartalékosok behívása ellen. Bokányi Dezső szónoki beszédében a hadsereggel szemben, a nép felfegyverkezést, a monarchikus kormányzati rendszer helyébe a társadalmi kormányzatot követeli. Határozottan síkra száll az önrendelkezési jog visszakövetelése mellett, ami következik a szociáldemokrácia republikánus jellegéből. A rendőrkapitány közbeszólására, aki az alkotmányos monarchiára hivatkozott elvileg is megindokolta álláspontját. „Nem a republikánizmust akartam tárgyalni, hanem csak azt akartam az előbbiekkal jelezni, hogy antimonarchikus felfogásunknak nem személyi, hanem elvi alapja van. És hogy nem személycseréről, hanem rendszerváltozásról van szó”.⁴⁸ A köztársaság mellett való állásfoglalás nem véletlenül vetődik fel a militarizmust és a monarchiát támogató kormányintézkedések beteresztésének időszakában. A párt felismeri a létszámemelés elleni harc általános demokratikus jellegét, s e mozgalmat szélesíteni akarja az ellenzéki pártoknak az általános választójog mellett való állásfoglalásával. Erdeme még e mozgalomnak, hogy a militarizmus elleni küzdelmet összekapcsolja a monarchia elleni harccal, ha általános formában is. A társadalmi kormányzat homályos és labilis követelése mellett lényegesen határozottabb és egyértelműbb az önrendelkezési jog felvetése, amit természetesen politikai értelemben használ Bokányi. De sem a rendszerváltozás szükségességének hirdetésekor, sem az önrendelkezés visszakövetelésekor nem történik utalás a megvalósítás módozataira, társadalmi bázisának skálájára, időszerűségére. Ha nem is tartozik szervesen a tárgyalt időhöz, de ide kívánczok Bokányi egyik későbbi beszédének részlete. „...én azt mondom, hogy a vérnek nem vagyok ellensége, ha látnám azt, hogy már elegendő vagyunk ahhoz, hogy győzhünk, és a vér és milliók ereje fel tudná szabadítani az embereket fájdalomából, akkor nem törődnék intelmekkel és erkölcsi prédikációkkal. De most még nem vagyunk elegendőek és még nem érkezett el az idő, amelyben győznünk kell. Sokkal többen kell, hogy legyünk és teljesen megnyugodhatunk abban, hogy a milliók ütőereje meg fogja majd mutatni azt az időt, azt a történelmi pillanatot, melyben győznünk lehetséges leend.”⁴⁹

1902 novemberében a párt központi lapja több vezércikkben leplezi le a kormány tervbevett intézkedéseit, de kijut a függetlenségi pártnak is a kormánnyal folytatott tárgyalásokért és tétovázó magatartásáért. A 2 milliós civillista emelést, a létszám-

⁴⁶ OL. BM. res. K—149—232/1903 március 20.

⁴⁷ Népszava 1902. november 11. Civillista — katonaság — kivándorlás.

⁴⁸ Népszava. 1902. november 6. A militarizmus és civillista.

⁴⁹ OL. BM. res. K—149—118/1905. Bokányi Dezső 1905. március 15-i beszéde a Petőfi szobor előtt.

emelést, valamint a kivándorlást megnehezítő törvénytervezetet, melyet az agráriusoknak szánt ajándékként értékel, veszi pergőtűz alá. „Az elsőben a nép pénzét, a másodikban a nép véré, a harmadikban a nép munkaerejét ajándékozzák el.”⁵⁰

A párt határozott és ostorcsapásait jól kiválasztó fellépése egyre nagyobb visszhangra talál a tömegek körében. Az 1902 november 30-i gyűlésen már, szemben a november 2-vel, 12—15 ezer fő vesz részt. A tömegakciók szervezését a szociáldemokrata párt kezdeményezi, a függetlenségi párt ekkor még nem mozgósítja híveit. A tudósítás szerint a klerikális néppárt osztogatta a röplapokat, a tömeg a sárban összegyűlt.⁵¹

Ez a jelentős, tömegeket megmozgató népgyűlés is a fentiekben vázolt témákkal foglalkozott, formájában azonban gazdagabb változatokban és lényegesen nagyobb hatással. Groszmann Miksa beszédében bírálja a függetlenségi pártot, amiért kijelentették „hogy erről a 2 millióról igazán nem érdemes beszélni. Hiszen Magyarország mindig lovagias, lojális nemzet volt.” Óriási hatást keltve jelentette ki: „Tessék Ferenc Józsefnek ha nem elég a fizetése jobban fizetett kondíciót keresni. Tessék Ferenc Józsefnek az orosz cárral, a német császárral és a többi urakkal összeállani és sztrájkoljanak. Meg vagyok győződve, hogy ez olyan sztrájk lesz, amely nem von maga után üzembeszűntetést.” Beszédében megjegyezte még, hogy sok ország magas kulturális fejlődési fokot ért el, király nélkül is.⁵² Ugyanakkor Groszmann a királyság, de főleg a király személyének megtűréséről is említést tesz, mintegy lecsillapítva a kedélyeket.⁵³

A szociáldemokrata párt vezette tömegmozgalmak mind erőteljesebb hatást gyakorolnak a függetlenségi párt parlamenti tevékenységére, s így „az obstruáló parlamenti akciója és a szociáldemokraták utcai demonstrációi közös frontba kerülnek.”⁵⁴

A közös részvétellel tervezett, de kudarcba fulladt március 8-i gyűlés eseményeit összegezve a SZDP továbbra is kitartott az indenmitás megtagadása mellett. „A katonai javaslatok sorsa az indenmitás sorsától függ. Ha az ellenzék megtagadja az indenmitást, akkor nincs kormány, amely parlamentális úton győzelemre juttathatná a parlamenti javaslatot. Az ellenzék komolyságát az indenmitás ellen való küzdelem komolyságán lehet lemérni.”⁵⁵ Mint ismeretes a függetlenségi párt erről a javaslatról, de egyben mint együttműködési feltételről ekkor még hallani sem akart. A szociáldemokrata párt azt akarta, — ahogy ez kiderül a Népszava vezércikkéből — hogy az ellenzék tervszerűen buktassa meg a kormányt és akadályozza meg a katonai javaslatok keresztülvitelét. A pártvezetőség még március 8-án (tehát a gyűlés napján) délelőtt egy levelet továbbított Holló Lajoshoz, melyben javasolta Groszmannnak az elnökségbe, és Bokányit egyik szónoknak, valamint mindkét határozati javaslat be-terjesztését. (Mióután az előkészületek során közös határozatot kidolgozni nem sikerült.) Ezt a javaslatot — amely kétségtelenül szorongatott helyzetbe hozta a függet-

⁵⁰ Népszava 1902. november 11. Lásd még Népszava november 27.

⁵¹ Népszava 1902. december 2. Gyűlési tudósítás.

⁵² MMTVD. 3. k. 98—99. l.

⁵³ A gyűlés jelentőségét Dolmányos István is méltatja már idézett könyvében. Azonban csupán a párt opportunistá felfogásának és Groszmann „türelmességének” hangsúlyozása — ami kétségtelenül fenn áll — bizonyos egyoldalúságot adhat az SZDP korabeli küzdelmeinek megajzolásában. Még a tompítás ellenére is, ami feltétlenül hiba volt, Groszmann az elmondott beszédért királysértés vádjá címén 10 hónapi fogházbüntetést kapott. (Utal erre Mucsi Ferenc is: „A szociáldemokrata párt vezetőinek paktuma a Fejérváry kormánnyal, s a választójogi küzdelem kibontakozása” c. tanulmányában. Századok 1965. 1—2. 45. l.)

⁵⁴ Dolmányos István: I. m. 206. l. A közlekedési kísérletekre és ennek kudarcára lásd további oldalak.

⁵⁵ Népszava. 1903. március 10. Népitélet. Gyűlési tudósítás.

lenségi párt vezetőit — elvetették, s az általuk összehívott gyűlésről eltávoztak. Így az együttműködés megfeneklett és elmérgesedett az egymás közötti harc.

A szociáldemokrata párt vezetősége március 22-ére újabb népgyűlést jelent be. Már az előkészületek során a függetlenségi párt részéről hazátlan izgatónak és kormánybérceknak bélyegzett munkástömegek és vezetőik határozottan utasítják vissza az alaptalan vádakát. Weltner szónoki beszédében visszapillant a március 8-i kudarcra, s a szakítás okát az indemnitás körüli vitában jelöli meg, megjegyezve még, hogy ez nem kötötte volna meg a függetlenségi párt kezét. A függetlenségi párt részéről követelt nemzeti követelésekről kijelentette, hogy azokat senki nem ellenzi, bár azok a nép sorsán semmit sem segítenek. Weltner a függetlenségi pártnak címzett határozott bírálat mellett még lehetségesnek tart újabb közeledést. A benyújtott és egyhangúlag megszavazott határozati javaslat is erre utal, amely a nép ellen irányuló merényletnek tekinti a katonai javaslatokat, és felszólítja az ellenzéket, a legmesszebbmenőkig terjedő parlamenti ellenállásra. Felszólítja az ellenzéket, hogy ne elégedjen meg esetleges engedményekkel, hanem törekedjen a kormány megbuktatására, s az obstrukciót terjessze ki az indemnitásra is, de egyben figyelmezteti is az ellenzéket, hogy minden meghunyászkodást a nép elárulásának tekint.⁵⁶

Bokányi Dezső a gyűlés második napirendi előadójaként izzó hangú beszédet mond az egyház, a néppárt és a portugál szerzeteseknek az országba való behozatala ellen. A néppárt tevékenységét és keresztény szocialista elméletét leleplezi, állandóan a szociáldemokrata sajtó is. Tudománytalan és haladás ellenes nézeteiket a nagybirtokosok érdekében kifejtett gyakorlatukat a Lueger féle mozgalommal együtt bírálják.

Március 24-én a képviselőház mintegy a 2 nappal korábban megtartott hatalmas népgyűlés reflexiójaként a szociáldemokrata pártra szórt rágalmaktól és szitkozódásoktól visszhangzik. A Bokányit lefizetett rendőrspiclinek rágalmazó Kaas Ivor, a szocialistákat hazátlan bitangoknak nevező Bartha Miklós, vagy mint a patkányokat kiirtani akaró Ugron Gábor, a szocialistákban titkos rendőröket, spicliket, gyalázatos gazembereket vélő Rakovszky István és mások megjegyzései célt tévesztenek és a munkásosztály határozott ellenállásába ütköznek, s ez csak növeli a párt vezetőségének népszerűségét. A kormánynak ugyan kezére játszik több ellenzéki képviselőnek balról, azaz a szociáldemokrata párt részéről való leleplezése. Ez az előállt helyzet természetesen nem jelenti az SZDP-nek a kormányhoz való szegődését, azonban a függetlenségi ellenzék nagymértékben kihasználja ezt, s egyaránt „harcol” a kormány és a szociáldemokrácia ellen. Március 29-én a pártvezetőség népgyűlést hívott össze, a pártra szórt rágalmak leleplezése és visszautasítása céljából. A kb. 20 ezer főt számoló tömeg lelkes ünneplésben részesítette Bokányit. A gyűlést Garami Ernő nyitotta meg, jegyző Alpári Gyula volt. Goldner Adolf elnöki bevezetőjében utalt arra, hogy a párt saját ügyében eddig még nem hívott össze népgyűlést, de most ez szükségessé vált, mivel nem csak a pártvezetőség, hanem az egész munkásosztály megvádolásáról van szó. Groszmann Miksa hatásos beszédben a rágalmazó képviselőket leplezte le. A határozatban megbélyegezték az alaptalan rágalmakat és teljes bizalmukról biztosították a pártvezetőséget.⁵⁷

A fővárosi bizalmiak „április 3-án tartott ülésén megbotránkozásuknak adtak kifejezést a Bokányit ért rágalmak miatt, a klerikálisok részéről. Az értekezlet a párt-

⁵⁶ Népszava 1903. március 24. Leszámolás.

⁵⁷ Népszava 1903. március 31. A nép válasza.

⁵⁸ Népszava 1903. április 7. Pártügyek.

⁵⁹ Szabók Szaklapja 1903. április 11.

vezetőségnek és Bokányi Dezsőnek egyhangú lelkesedéssel szavaz bizalmat, felhívja a pártvezetőséget, hogy a megkezdett harcot kitartó lelkesedéssel folytassa.”⁵⁸ Az alaptalan rágalmak elleni fellépést fejezte ki a kongresszus első napján rendezett fátylás felvonulás. A menetben a szakadó eső ellenére 8—10 ezer ember vett részt. A felhívás egységes kiállásra szólított fel. „Munkások! Összeforrtunk azokkal, kik erejük legjavát a munkásosztály érdekeiért feláldozták. Velük vagyunk követjük őket, kik mindenkor előhaladtak a csatasorban, s vissza nem riadtak a kormányhatalom üldözéseitől.”⁵⁹ A menet üdvözölte a kongresszust, majd Bokányi Dezsőt köszöntötte a felvonulók nevében Buchinger Manó. Bokányi rövid válaszában megköszönte a megkülönböztetett figyelmet és a munkásvezetőkre jellemző szerénységgel jegyezte meg: „Tudom jól, hogy nem nekem szól a kitüntetés, hanem mindazoknak, akik velem együtt küzdöttek egy szentháromság, a kapitalizmus, a militarizmus és a klerikalizmus ellen.”⁶⁰

Immár a gazdasági és politikai harcban jelentős, de még nem elegendő tapasztalatokkal rendelkező, a tömegek egyre növekvő támogatását élvező szociáldemokrata párt jut el nagyjelentőségű 1903-as kongresszusához. A gazdasági kizsákmányolás, a politikai jogfosztottság és elnyomás ellen küzdő magyarországi proletariátus egyre szervezettebb és határozottabb harca tovább mélyíti a dualista rendszer válását.

Az 1903-as X. kongresszus előkészítése a magyarországi munkásság figyelmének középpontjában állott. Az előkészületek során a helyi centrumokban felmérték az elvégzett munkát és a hatékonyabb irányító tevékenységet várták a kongresszustól és a megválasztandó vezetőségtől. A szombathelyi januári pártértekezleten a szervezés fokozása állt az első helyen, melyet gyűlések megtartásával, a sajtó fokozottabb terjesztésével kívántak előmozdítani.⁶¹ Debrecenben 1903 április 10-én 3—4 ezer fő vett részt a megtartott népgyűlésen. A városban ekkor 2 ezer munkás sztrájkolt. Müller Gyula a sztrájkról tartott beszédében kiemelte annak szervező erejét, Strack Ádám pedig a párt politikai küzdelmeit fejtegette. A Budapesten megtartott tömeges gyűlések szintén a kongresszus előkészítésének jegyében folytak le.⁶²

A kongresszust az ország legkülönbözőbb városaiból, falvaiból táviratban vagy levélben köszöntötték az egyes szakmák szervezetei, pártszervezetek, munkás és földmunkás körök, vagy éppen asztaltársaságok. Jókívánságait fejezte ki a kongresszusnak 2000 debreceni sztrájkoló munkás, és a fővárosi villamosközlekedési sztrájkolók. A kongresszusi küldöttek is szolidaritásukról biztosították a harcoló munkásokat.

Az agitáció és a szervezés szélesítése érdekében előnyben részesítették a vidéki szervezeteket mivel a már működő szervezetek 2—2 küldöttel képviseltethették magukat, vagy a szakmai, vagy a helyi szervezetből. A kongresszus idején mind a hazai, mind a különböző országok pártjai levélben, vagy táviratban üdvözölték a kongresszust.

A szakszervezeti és a helyi szociáldemokrata lapokban már a kongresszus előtt kiemelték a napirend megkülönböztetett fontosságát, első helyre téve a program és a szervezeti szabályzat jelentőségét. Ugyancsak utalások történtek a határozott osztályharcos szellemű gyakorlati politika folytatására, főleg a klerikálisok részéről ért

⁵⁸ Budapesti Napló. Budapesti Hírlap. 1903. április 14. A Typographia ugyan megjegyezte, hogy a fátylás menet elhibázott, meggondolatlan lépés volt, mivel a pártvezetőség csupán kötelességet teljesíti és Bokányi is megbízásból tart beszédet a klerikalizmus ellen. Typographia. 1903. május 15.

⁶¹ Népszava 1903 január 27. A szombathelyi pártértekezlet.

⁶² Népszava 1903 április 18. Gyűlési tudósítások.

támadások visszautasítására. Megemlítették az ország gazdaságpolitikája téma fontosságát is.⁶³

Az MSZDP X. kongresszusának előkészületeit élénk figyelemmel kísérte a nemzetközi szociáldemokrácia is. A környező államok szocialista sajtója rendszeresen beszámolt a politikai küzdelmekről. A párt növekvő politikai súlya, szervezeteinek növekedése kiváltották a nemzetközi munkásmozgalom érdeklődését.

A II. Internacionálé Nemzetközi Titkársága, a Német Szociáldemokrata Párt — amely a választási előkészületekre hivatkozott, de egy későbbi meghívásnak szívesen tette eleget; az olasz szocialista párt — anyagi okok miatt — sajnálkozásukat fejezik ki, hogy nem tudják képviselőiket a kongresszusra elküldeni. Egyben a legjobb eredményt kívánva testvéri szolidaritással üdvözik a kongresszust. A belga, az angol és Franciaország szocialista pártja (Guesdisták) távirataiban testvéri szolidaritásról és rokonszenvről olvashatunk, míg a francia szocialista párt (Jauresisták) hivatalos informáló hangon közlik, hogy a Bordeaux-ban ülésző kongresszus üdvözlét küldi.⁶⁴ Kétségtelen, hogy ez a túl száraz hivatalos szövegű távirat meghatározott álláspontot is kifejezett.

Az osztrák és a horvátországi szociáldemokrata pártok küldöttekkel képviselték magukat.

A nagy jelentőségű 1903-as kongresszus előtti időben a szociáldemokrata mozgalom mind szélességében, mind mélységben nagy utat tett meg. Az objektív körülmények, a szubjektív lehetőségek tételezik fel az új program és a szervezeti szabályzat kidolgozását.

⁶³ Szabók Szaklapja 1903 április 11.

⁶⁴ MSZDP X. pártgyűlésének jegyzőkönyve. 135—137. l.

Д-р Лайош Варга:

К ПРЕДИСТОРИИ СЪЕЗДА 1903 ГОДА СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ВЕНГРИИ

Переход к империализму на рубеже двух столетий означает в то же время и конец относительно „мирного“ развития капитализма. Но нельзя ставить партиям II. Интернационала в вину то, что они не дали подробный научный анализ империализма, так как сделать это тогда было невозможно. Правда, новые явления эпохи на рубеже двух веков ими не изучались в достаточной мере и это отразилось на их тяготении к старым методам. Всё это привело к тому, что практика и теория рабочего движения в большинстве европейских стран топталась на месте.

Венгерская социал-демократическая партия, окрепшая к началу XX века, своей главной задачей считала проведение организационной работы и расширение влияния среди рабочего движения. Одной из особенностей венгерского рабочего движения является то, что в нем интеллигенция не играла такой важной роли, как это было в западных и восточных европейских странах. В Венгрии подавляющая часть интеллигенции отказалась от революционных традиций и выступила против самого передового общественного движения.

И хотя буржуазные радикалы провели важную разъяснительную работу среди рабочих, но слиться с рабочим движением им не удалось. Партийное руководство ВСДП стремилось отмежевываться от ревизионистских взглядов, но без теоретической борьбы. Венгерская социал-демократическая партия уже в то время переоценивала опыт немецких социалистов. Работу партийного руководства и его состав критиковала малочисленная социалистическая интеллигенция, группировавшаяся вокруг Эрвина Сабо. Эта группа лучше других понимала специфику венгерских общественных отношений.

Готовясь съезду 1903 г., Венгерская социал-демократическая партия вела борьбу с Реорганизованной социал-демократической партией, пропагандировавшей национализм и препятствовавшей распространению социалистических идей.

Углубление кризиса дуализма означает также обострение политической борьбы. Осенью 1902 г. и в начале 1903 г. ВСДП организует многочисленные массовые митинги, на которых разоблачает военные предложения правительства. Деятельность ВСДП оказывает влияние на политику Независимой партии. Но они не могут прийти к соглашению и между двумя партиями разгорается острая борьба. В результате массового экономического и политического движения усиливается популярность и авторитет социал-демократической партии. Съезд 1903 г., вызвавший значительный интерес и международном рабочем движении, принял новую программу и устав.

ZUR VORGESCHICHTE DES PARTEITAGES DER SOZIALDEMOKRATISCHEN PARTEI IN UNGARN IM JAHRE 1903

von Dr. Ludwig Varga

Der Übergang zum Imperialismus bringt zur Zeit der Jahrhundertwende auch den Abschluss der verhältnismässig „friedlichen“ Periode des Kapitalismus mit sich. Eine zusammenhängende, wissenschaftliche Analyse des Imperialismus war zu dieser Zeit noch nicht durchzuführen, doch sind die Parteien der II Internationale deswegen nicht zu verurteilen. Die neuen Erscheinungen aber, die sich um die Jahrhundertwende meldeten, wurden nicht genügend untersucht, und man hielt an der weiteren Anwendung der gewohnten Methoden fest. Das ergab hingegen das Zurückweichen der Bewegung und der Theorie in den meisten Sozialdemokratischen Parteien von Europa.

Die bedeutend verstärkte Sozialdemokratische Partei von Ungarn hielt die Organisation und die Erweiterung der Arbeiterbewegung für ihre Hauptaufgabe. Ein eigenartiger Zug der ungarischen Arbeiterbewegung war, dass die Intelligenz darin keine hervorragende Rolle spielte, als in den west- oder osteuropäischen Ländern. Die entscheidende Mehrheit der Intelligenz gab die revolutionären Traditionen auf, und wendete sich gegen die fortschrittlichste gesellschaftliche Bewegung.

Die bürgerlichen Radikalen verrichteten zwar eine wichtige aufklärende Arbeit im Kreise der Arbeiterschaft, doch betrachteten sie diese aussenher. Der Parteivorstand bemühte sich von den zeitgenössischen revisionistischen Äusserungen abzugrenzen, das tat er aber ohne den notwendigen theoretischen Kampf. Die Sozialdemokratische Partei von Ungarn übertrieb schon zu dieser Zeit die Anwendung der deutschen Erfahrungen. Die, kleine, von Ervin Szabó geführte Gruppe der sozialistischen Intelligenz, kritisierte nicht nur die Arbeit des Parteivorstandes, sondern auch seine Zusammenstellung und erkannte die spezifische ungarische Lage besser, als sie.

In dem die Sozialdemokratische Partei von Ungarn sich für den Parteitag 1903 vorbereitete, führte sie einen Kampf gegen die Neuorganisierte Sozialdemokratische Partei, die den Nationalismus verkündete, da diese letzteren damit die Verbreitung der sozialistischen Ideen verhinderten.

Die Vertiefung der Krise des Dualismus bedeutet auch die Verschärfung der politischen Kämpfe. Die Sozialdemokratische Partei von Ungarn organisiert zahlreiche Massenversammlungen im Herbst 1902 und am Anfang 1903, wo sie die militärischen Vorschläge der Regierung enthüllt. Die Sozialdemokratische Partei von Ungarns übte eine Wirkung auf die Unabhängigkeitspartei aus, da sie aber keine Vereinbarung treffen konnten, entwickelte sich ein heftiger Kampf zwischen den beiden Parteien. Die wirtschaftlichen und politischen Massenbewegungen steigern die Popularität und die Autorität der Partei. Der Parteitag von 1903, der auch das Interesse der internationalen Arbeiterbewegung erweckte, nahm das neue Programm und das Organisationsstatut an.